

A NEMZETI ZÁSZLÓ

MINT ESZMÉNY, MINT A HAZA SZIMBÓLUMA

TANÍTÓK, NÉPNEVELŐK, IFJÚSÁGI ÉS
TÁRSADALMI EGYESÜLETEK, SZERVEZETEK
VEZETŐI SZÁMÁRA

ÍRTA

ROMHÁNYI SÁNDOR

IGAZGATÓ-TANÍTÓ

BUDAPEST

SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KÖNYVKERESKEDÉSE

1925.

Kiadja a szerző.
Stephaneum nyomda és könyvkiadó r. t. Budapest.
Nyomdaigazgató: Kohl Ferenc.

Jelige:

„Én vagyok az iskola, a kultúra erőforrása. Erőben a bizalom, bizalomban . a remény, reményben a győzelem. Igyatok a kultúra forrásából, hogy győzhessetek!”

ELŐSZÓ.

A háború és a vörös rémuralom megváltása idején a lelkekben elfojtott indulat friss levegőre talált és az Istenben való hitnek és hazaszere-
tetnek a közöny hamuja alatt szunnyadó para-
zsa lángra kapott és melegével, világosságával
az ég felé tör, hogy új életei termeljen.

A mi agyonsanyargatott hazánk a materializ-
mus, a közöny, a nemzetköziség nehéz takarója
alatt elsenyedvt, mint a kis virág a jéggé fa-
gyott hótakaró alatt, mikor nem éri el a nap
melege, A kis virág azonban a föld méhében is
talál egy parányi életerőt, ha az idealizmus egy
csöpp vére kering benne, melyet nemzeti vonat-
kozásában faji öntudatunknak nevezhetnék,
mely a kemény jégpáncélt fessegeti, míg azt
megtörve, a réseken át eléri a nap melegét; kü-
lenleges magyar viszonyainkban a hazafias lel-
kesedés tüzét, mely rügyeket fog fakasztani a
haza senyedő palántáján.

A zászló kultusza is egy rügyecske a hazasze-
retet palántáján, melyre szeretném én az eszmé-
nyiség tavaszi leheletét fűjni, hadd bontakozza-
nak ki a rügyből a hazafias lelkesedés levélkéi
és keltse föl bennünk a haza fölvirágzásának
reményét.

E művecskémet főképp tanítótársaimnak szántam, de népnevelői vonatkozásában papoknak, községi jegyzőknek, ifjúsági és társadalmi egyesületek vezetőinek, szervezőinek használatára is olyan célból, hogy e sorokban lefektetett módokon és elvek szerint a zászló kultuszában állítsanak föl olyan eszményt, mely a zászlóban, mint a haza szimbólumában lelje meg konkrétnumát. Evégből a zászlóval kapcsolatos minden tárgyi és elméleti, szellemi, erkölcsi és gyakorlati ismeret mellett ú. n. mintatanítás vagy előadás vázlatát is vettem föl, nem azért, mintha ezzel népnevelő honfitársaim kezét megkötni akarnám, mert hiszen a személyi, helyi és egyéb körülmények szerint ez esetről esetre váltokozni fog. Az én mintaelőadásom csak zsinórfonal, mely az iskolát a gyakorlati élettel összeköti. Az út, amelyet vele kijelölök a hazaszeretet útja, mely a haza győzelmes dicsőségéhez vezet. Hogy népnevelő honfitársaim selyemből vagy kenderből fonják-e a zászló diadalának eszményi zsinórfonalát, ez lényegtelen, sőt a cél, melyet ezen az úton, amelyet kijelöltem, el fogunk érni. Kérem, kövessenek!

Budapest, 1925. május 15.

Romhányi Sándor.

A személyesített haza.

A szörnyű sors, mely a béke hosszú vajudása után világra hozta csonka Magyarországot, nem annyira a kis nyomorékot sújtotta, mint a szegény szülőket, minket, a régi haza fiait, lányait, akik átérezzük, hogy ez a csonka földdarab a mi testünkől szakadt el. És lelkiismeretünket egy szörnyű önvád terheli: a kis nyomorék ország, mint élő szemrehányás olyan bűnökért, melyeket jóvá tenni talán sohasem lehet.

És midőn kis, nyomorék, vézna szülöttünket magunkhoz öleljük, lelkiismeretünkben fájó szemrehányás-fakasztotta pirulásunkat el kell kendőznünk a világ előtt, mely a szülői önértet önbizalmával dédelgetett kis szörnyszülöttünk miatt ül orcánkon: igen. igen, hazánk, szép vagy, jó vagy csonka, vézna voltodban is, mert nemzeti jellemvonásunk, ősi erényünk minden ereje és erkölce csörgedez ereidben. Hitünk, bizalmunk és faji öntudatunk bélyegét ütjük hát arcodra. Látnia kell a világnak, ha szegény emberek gyermeke vagy is, szép hazánk, ... ha kartonruhában is jársz-kelsz a világ színpadán a népek selyemruhás komédiásai között, éreznie kell mindenkinek kartonruhádon át is, hogy ezerosztendős kék vér foly ereidben, mely bé-

nán, csonkán, véznán is nagyrahitott a nemzetek versenyporondján.

Ide ültetek szerény tanítói katedrára, kis porontyom, szegény, szép hazám, te és amikor ártatlan szemedbe nézek, melyből az én ősi hazám szeretetének tüze csillog elő, az élet reményét látom benne, hogy erőssé és hatalmassá fölnevelhetlek és benned kicsi szívem fogom megtartani őseink régi hírét, dicsőségét, emléket.

Mikor végigtapogatom kis izmaidat, melyeknek erejére van bízva járás-kelésed a világon, tekintetedben megnyilatkozó energiákban szívós idegrostokat látok, melyekkel vonszolni akarsz, vonszolni fogod, vonszolnod is kell vézna testedet.

Ne félj, kis magzatom, míg kezemben tartlak! A sors ugyan csak a kultúra szegény hajlékába helyezett téged, szegény hazám, míg más nemzetek, országok a jólét aranypalotájában születtek, de *én* tartlak kezemben, hazám, én *magyar tanító!* Az én karom erős vár, mely a jólét csillogó palotái fölé emelkedik, mert a tisztelés és megbecsülés biztonságát nyújtja neked, hazám, más nemzetek-országok sorában.

Jer, kis magzatom! Az iskola sáncain át vezetlek a kultúra várfokaira, őrhelyeire. Ha követsz engem, a tudomány, az irodalom, a művészet, a termelés, a munka magas tornyairól lenézhetsz jólétben fulladozó népekre, nemzetekre. A szorgalom kazamatáiban gyűjteni fogjuk a kultúra várának védelmi munícióját. Hazám, kicsi hazám, téged védelmezünk vele.

Iskolám kicsi őrhelyén állok én, a *tanító*. Fi-

gyelő tekintetem a szorgalom és áldozatkészség kazamatáiba is behatol, a munka, a többtermelés, a tudomány, az irodalom, a művészet bástyáira is fölkapaszkodik. Bejárom a hit és tudás minden helyiségét váramban és keresztlüviszlek karomon, hazám, tűzön-vízen át, hogy megedzzelek az élet megpróbáltatásai számára. Úgy-e, a vörös tűz is ért már szegény hazám és lefecskenedeztem rólad a hitvány égés veszedelmét? Most a gazdasági letörés hideg zuhanya szakadt a nyakadba, néped jajgatása belesajong a sivár éjszakába, dideregsz hazám! Kebléhez szorít a tanító, az iskola, onnan a vigasztalás, a remény melege fakad. Nem fogsz dideregni. És én felviszlek, hazám, az ideálok magasságába, ahol a hit, a remény, a szeretet napsugarát leled. Oh, nem fogsz te akkor a materializmus hűvös völgyébe lekíváncozni többé, ahol az iszap gyűl össze és csak a boldogság hegyének kötőrmelékeit hordja az önzés, a hiúság, a nagyra-vágyás, a kapzsiság, a szeretetlenség viharja. Föl, fölviszlek kicsi hazám a magasba, ideálok magasságába, ahol „tisztább a lég és zengőbbek a dalok”.

Kultúránk, kicsi kunyhónk, a történelem lapjaira épült. Ezeréves kőszikla. Tovább építhetünk rajta. Sziklaalapján a hír, a dicsőség, a haladás, a művelődés, a türelem, a megpróbáltatás száz meg száz forrása fakad. Nem fogunk ellan-
kadni az újraépítés munkájában. Csak bízunk és remélnünk kell. Bízunk az ősi erényben és remélnünk egy szebb jövőben. Én bízom, én remélek.

A múltban révedező tekintetem első szent ki-

rályunk emléken akad meg a történelemben. Kezében aranykorona, melyet az Égi Patrónához emel. Az ő hite glóriát vont a korona körül és ma az én bizalmamban megelevenedik a korona régi fényében, mely rád világít kicsi hazám, midőn ma itt ülsz katedrámon és tőlem várod nagyranövésed életenergiáit.

Egy térkép* lóg itt a falon. Fehér folt a közepén kicsi erekkel. Ez te vagy, szegény hazám! Körülötted fekete keret, régi hatáiraiban őseid nagysága, mely Kárpátoktól Adriáig terjedő erezetében a te szíved körül keringett egykoron . . . nem is olyan régen. De véredet vették ösödnek és te vérvesztett szegényen láttad meg a napvilágot a trianoni klinikán.

Most itthonn vagy már, . . . karjaimban. Sápadt-nak, soványnak látlak, de szemedben az élet vágya ég, testeden a munkabuzgalom izmai duzzadnak. Egy ifjú nemzedék tettvágya dobog szívedben. Tegnap még Parisban a te kardod vívásában remegtek meg a világ nemzetei, ma a jamboreén harsog a te cserkészifjúságod üdve, dicsősége, . . . holnap . . . ah, a holnap perspektívája nagy! A te szíved, hazám, dobog; erős ereidben lüktet a vér; őseid életpírja visszasháll orcáidra; a jólét mosolya előre veti fényét hajnalpirjában; a nemzeti öntudat napsugara előbuj a határon; oszlik az elkeseredés éjszakája.

Világosodik. A nap meleget áraszt. Életet érlel . . . benned . . . körülötted . . . kicsi hazám!

Viszlek az iskolába, hazám! A kultúra földjébe elvetem az olvasás, írás, számolás magjait.

* Gergely András irredenta térképe.

Életre kel fiaidban a tudásvágy. Elviszlek a templomba és kihozom belőle számodra a hit és erkölcs életnedveit. Eljössz velem a műhelybe, ahol kalapáccsal, fűrészsel öntik beléd az élet-erőket. Gyerünk a hivatalba, irodába, ahol az aktákba süllyedt fejekben rendekbe sorakoznak a te gondjaid, hazám! Avagy menjünk ki a rétre, ahol szántanak; vagy a kövér legelőre, ahol a barmokban hízik a te erőd, hazám! A futóhomok-buckák között akác nő, erdő sarjad; vadvizek helyén ma csatornák, holnap vetések állnak; ahol ma kopár sziklák meredeznek, holnap bányamélységből mosolyog feléd az élet. Nem érzed-e beléd szüremelni a duzzadó életet, hazám?

Jer, szálljunk a magasba, ahonnan a tudomány, az irodalom, a művészet berkeibe láthatunk, ahol a forma, a hang, a színkeverékében főzik számodra a gyarapodás táplálékait. Ha kaszárnyákba vezetnék, fegyveres ifjak bosszúszomjában kellene érezned a végvárakba lüktető friss vért, mely régi nagyságodba, ősök Örökébe tágítja ki határidat. Vagy nem látod-e fiaid birokját a világ küzdőporondján az elsőség babérjáért a test kultuszában, a dal ihletében... minden szép és nemes eszme és gondolat versengésében? Igen, látnod, érezned kell, kicsi hazám, hogy fiaid, lányaid rajongó szeretetében kultúrerő omlik beléd, mellyel az ezeréves történelem alapjaira benned fölépítjük a haza régi nagyságát, hatalmát. Mert te, szegény újszülötünk, torz hazám, te csak a béke vajúdásának szülőpillanatában vagy csonka és vézna.

Amikor őseid erényeinek fehér pólyájában

fekszel előttünk az új államalakulatok jászolában, rajongó szeretetünk piros tüzével borulunk rád és a reménység zöld mezeje vesz körül. A hármasszín jegyében viszünk az élet útjára, melyen nagyvá és hatalmassá kell nőned, hogy méltó légy ezer esztendőnek ősi emlékeihez.

A haza szimbóluma.

Beviszem képedet fiaimhoz az iskolába. Nézenek rád tisztelettel és becsüléssel! Érezzék át szívükben egy ezredév örömét, bánatát, minden keservét és diadalát, melynek részesei a múltban őseink, a jövőben utódaik által.

A *fehér* mező a lilium színe e zászlóban, nemzetek életében is az ártatlanság szimbóluma. Kis gyermeknek, ha az Úr asztalához viszik, fehér fátyol van a fején; a menyasszonynak, ha ifjúságának ártatlan álmaiból ébred, fehér köntös borítja testét; ünnepi lakoma asztalán is fehér teríték van. A fehér a tisztaság szimbóluma. A jó cselekedet, a jó szándék tisztasága fehér színben vibrál előttünk. És ha egy tisztességes kor alkonya borul ránk, fehér haj takarja fejünket. Zászlónk fehér színében is nemzetünk ezeréves korának tisztasága, tisztessége van. Azért kapcsoljuk hozzá lelkesedésünk tüzeit, a pirosat.

Az apostolok feje fölött *piros* színben jelent meg a Szentlélek nyelve. Szívünkéből a szeretet lángja is pirosan csap ki. Ha a nap melege útra kel, pirosra festi az ég alját. A szeretet, a meleg, a tűz, a lelkesedés piros színében Isten áldása mosolyog ránk, azért kapcsoljuk zászlónkhoz.

Zászlónk *zöld* színében vágyaink reménye testesül meg. Az alvó természet fehér takarója alól is zöld színben kel ki új élet; a fáradt vándor felé is zöld lombsátor ígér távolból üdülő pihenést; a madárka zöld lomb közé rakja fészket; zöld színben indul zsendülésnek a vetés, az élet éltető eleme, a kenyér; a rügyfakadás, a lomb is a gyümölcserlelő ősz ígérete. A zászló zöld mezében nemzetünk reménysége nyer kifejezést-

Piros-fehér-zöld a hit-remény-szeretet színe. S mivel a szívem minden jó érzésit, az eszem minden nemes, szép gondolatát a hit-remény-szeretet humuszába vetem, zászlónkon a te képed, hazám, melyet eszményül állítójk tanítványaim szeme elé.

Úgy nézek föl a zászlóra, gyermekek (ifjak, magyarok), mint égi jelre, melyen a hármashegy képe, Tátra-Fátra-Mátra és a négy folyam árja, Duna-Tisza-Dráva-Száva az apostoli kereszt oltalmában és a szent korona fényében égi ígéret az örök frigyre, melyet semmi ellenség szét nem téphet, le nem rombolhat. Úgy nézek föl címeres zászlónkra, mint Veronika kendőjére, melyre ezerszentség szenvedésünk véres verejtéke nyomta rá szent bélyegét. Hogy venné hát le róla Isten áldó kezét? Hogy venné le róla őrző szemét Égi Patrónánk?

Ha történelmi múltunk emlékeit ünnepeljük, zászlódíszben pompáznak a házak homlokzatai. Ha ünnep van iskolánkban, az ünnepi áhítat szent érzetében kezünkbe vesszük a nemzeti zászlót. Ha először lépünk az iskolába, ide vetjük föl szemünket és ha elhagyjuk az iskolát,

utolsó tekintetünk is a zászlóra tapad. A katona zászló után indul a csatába és ha a diadalútján van, zászló alatt emelkedik föl a lelke dalra, imára; ha pedig elesik a harc mezején, a zászló felé száll utolsó sóhaja.

A mi iskolánk (egyesületünk, szervezetünk) zászlója, mely a ti kezetekben van, gyermekek (ifjak, magyarok), selyemből van; aranyrojt lóg le róla és selyemmel van hímezve.* Drága pénzbe került, a ti sok ezernyi filléretekből; születek, tanítóitok, ismerőseitek sok koronáján vettük. Fényes rúdon tartjátok kezetekben, melynek tetején aranyos lándzsa van, mely az égre mutat. Amerre viszitek e zászlót, a hazaszeretet útja, égi útmutatás.*

Egy ezüstmedálió** van a kezemben, melynek üvegburája alatt föld van, Magyarország 63 vármegyéjének egy-egy porszeme. Aki ezt kezében tartja, egész Magyarországot tartja kezében. Ez az a föld . . . „*melyen annyiszor apáid vére folyt; ez, melyhez annyi szent nevet egy ezredév csatolt*” . . . Rákötöm ime e jelvényt a zászlóra, mely a ti kezetekben van. Kezetekben egész Magyarország.

A zászló rúdjába aranszegek vannak beverve. Minden szeg egy-egy eszmét, gondolatot fejez ki. Akik beverték e szegeket, a tudomány, az irodalom, a művészet, a munka, az erő, a sport nevében, a dal ihletében, egy eszme lelkesedő érzésében verték be. Öreg emberek tapaszt-

* Ez föltételes beszéd, mely a körülményekhez képest módosul.

** A „Magyar Nemzeti Szövetség” kiadványa.

talata, ifjak szép reménye, a múltak hálás tisztelete, a jövőbe helyezett bizalom, a férfiak bátorsága, a nők áldozatkészsége, a hit, remény, szeretet, a szívünk minden jóérzése, az eszünk minden szép gondolata, minden nemes eszme, vágy és szándék rajta!

Nézzetek rá szent ihlettel! Akik e zászló alatt állnak és követik az úton, melyen viszik, a testvéries érzés kapcsolatával fűződnek egymáshoz. Szeressük egymást, . . . szeressétek egymást! É a zászló a haza képe. Aki a haza szeretetében egyesül, erőre kap. Erőben a bizalom, bizalomban a remény, reményben a győzelem.;

Harc foly az élet küzdőporondján is. A munka, a tanulás, a hit, a tudás, a tudomány, az irodalom, a művészet, az egészség, a megélhetés egy-egy küzdőtér az élet boldogságáért Ne tülekedjete rajta jel nélkül! Álljatok e zászló alá, hacsak gondolatban is, e jelben győznötök kell! Aki e zászló alatt küzd az élet harcmezéjén, a haza oltalmában áll: ha elbukik, fölemeljük; ha fölemelkedik a haza lelkesedésében, vele emelkedünk. Hiszen egymás testvéri szeretete egymáshoz kapcsol örömben, bánatban egyaránt, akár a testi erők virtusában, akár a dal ihletében, akár vallásos áhitat gyakorlatában, akár a munka szervezeteiben vagy egymás megsegítéséhez egyesültünk e zászló alatt.

Hamis zászlót is visznek az élet küzdő porondjain. Ha zászló alá álltok, magyarok, jól megnézzétek, hogy e címer háromszínű mezeje alatt sorakoztatok-e a harcra, mert csak ez a jel tart össze titeket testvéri érzéssel, ha egyébként

a vallás, a hivatás, a kor, a nem el is választ titeket egymástól.

Csókkal illetlek, fiam, aki ma először jöttél iskolába (vagy utolszor voltál ma itt)* és kezeden tartod a zászlót. A csók a szeretet jele. Csókom az iskola csókja, melyet neked nyújtok és benned tanuló társaidnak, akiket magamhoz ölelek az iskola nevében e zászló alatt, mely alatt ma először (ez évben utolszor)* találkozunk. Szeressétek az iskolát, mely titeket is szeret. És ha majdan (ma) távoztok köréből, ne felejtsetek el a frigyét, melyet csókkal e zászló alatt kötöttünk. Ha örömtök, bánatotok van, közöljétek velem, közöljétek tanítóitokkal, az iskolával, osztozni kívánunk veletek. Ha nekünk lesz örömünk, bánatunk, legyen részetek belőle nektek is.

Az iskola nyitva áll azok számára, akik a hitet és tudást szomjúhozzák. E zászló tövében van a tudomány, az irodalom, a művészet, az ismeretek forrása. Üdítsétek föl magatokat e forrás vizéből, mikor az élet küzdelmei között megsomjajtok és egy korty tanácsra, vigasztalásra, bátorításra, segítségre van szükségetek. Én, tanítótok, vagyok az iskola. Ha e zászló alatt beszélek hozzátok, a haza nevében szólok: legyetek szorgalmasak és jók, szeressétek és támogassátok egymást az életben! Akármerre is visz sorsotok, e szent jelben kell találkoznotok!

* Alkalom szerint változik.

Az eszményítés útja.

Az előbbi fejezetben eszményt kívántam fölállítani a zászlóban, mint a haza szimbólumában. A haza fogalmának meghatározásában egybevettem a múlt emlékeit és a jövő reményeit. Szeretném, ha a jelen kor materializmusából a tanító lelkén keresztül fölemelhetném az ifjúságot eszményi magasságba, ahol a hazában ne csak a földet, a vizet, a termés javakat lássa reális vonatkozásaiban, hanem a szellemi, erkölcsi energiákat is, melyek a haza fogalmában minden szép és nemes eszmét, gondolatot, vágyat, szándékot is egyesítenek.

A haza személyesítésével főképp az irredentának akartam szolgálatot tenni és ámbár ebben a tekintetben kartársaimnál bizonyára nyitott kapura találok, az optimizmus, mellyel a jövőt és a jelent szemlélem, talán senkit sem fog elbizakodottá tenni és az a hangyaszorgalom, melyet én a hazát visszahódító sereg hajtásában a tanítótól várok, nem fog ellankadni egy percre sem, a népművelés egyetlenegy ágában sem.

A leventegyeseletek vezetése, ifjúsági-, közművelődési-, sport- és dalegyeseletek szervezése, iskolán kívüli népoktatás, többtermelés, gazdasági szövetkezetek és politikai szervezetek élén

is vágyaimban, ha tanítót látok, azt hiszem, nem vettem el a sulykot, ha vézna, szegény, újszülött hazánk hizlaló dajkájának nevezem a tanítót. Ezzel nem akarok azonban elbizakodott, önhitt jellemeket nevelni a tanítói karban. A tanító népnevelői feladatának öntudata ez, melyei minden tanítóban fölébreszteni és ébrentartani szeretnék.

Ne keverjük ebbe megint bele a fizetés- és rangsoremelés kérdését! Én az ideálok felhőmagasságába küldöm a tanítót, aki tisztában van azzal, hogy a felhők között legelni nem lehet. *Én* egyéni jellemem tárgyilagos valóságában is mindig magas hegyek tetejére vágyódtam, mint minden turista és a magas kilátásban gyönyörűséget találtam akkor is, ha egyébként éhes gyomorral értem föl.

Azzal is tisztában vagyok, hogy a mai kor magaslatainak a repülőgép, a drótkötélpálya és a fogaskerekű vasút kedvez, melynek végső állomása egy korcsma vagy hotel. Mégis nem riadok vissza attól, hogy üres tarisznyával fölinvitáljam tanítótársaimat a népművelés magas csúcsaira, ahol semmi egyéb jutalom nem kínálkozik számunkra, mint tiszta levegő és szép kilátás: egy fejlettebb népkultúra és ezen át egy nemzetközi tisztelés és megbecsülés.

A békekonferencia geográfusai hazánkat a kontinens északi pólusára helyezték. Ha mi, tanítók, mint a népművelés jól fölszerelt eszkimói szánkóinkkal fölfedező útra invitáljuk Európa békebölcseit, egészen bizonyos, hogy ezt a pólust sem fogják olyan hidegnek találni, mint amilyenek Európa perspektívájából látszik. Hogy

hát modern cserkészkerölcscsel szóljak: Legyünk résen!

A haza visszahódítása népnevelői feladatában nem utolsó kérdés az ideálok között a *zászló*, melyet én a haza szimbólumának állítok be. Hogy miként, azt e kis művecském illetékes fejezetében kifejtettem. Ezzel azonban még nem feleltem meg azon föltevésemnek, hogy módszeres eljárást nyújtsak az oktatás első pillanatától kezdve a nevelés befejezéséig arra nézve, hogy a nemzeti zászló eszménye érzés és tudatosság alapján maradandóan éljen minden magyar lelkében.

Erre nézve engedtesék meg nekem, hogy tanítói, illetőleg iskolaigazgatói pályám egy epizódjával kezdjem, mely egyszer március 15-ödikén esett meg velem egy óvodalátogatásom alkalmával.

A kisdedek kötényén, hajában kis nemzeti-színű pántlikák fityegtek. Az óvónő kezében is kis zászló volt; látszott, hogy az ünnepi alkalmat kisdedei értelmi fokozatában oktatás céljára kihasználta. A gyermekek énekeltek, szavaltak ilyesféléket: *A kis huszár* stb.

Én egy merész kérdéssel fordultam egy kis leányhoz:

— Tudod-e, kis leány, *mi* ez, Petőfi?

És a kis leány minden gondolkodás nélkül, öntudatos biztossággal rámutatott az óvónő kezében levő zászlóra. Tehát a gyermek tudatában személyesítve élt a zászló fogalma. Nagyon helyes. A zászló érzékeltetésének és tudatosságának legalsó fokozatában ez valóban elég. Ennél többet nem is kívánhatunk. Petőfi, zászló, haza

a gyermek tudatában *egyazon* fogalom. Ha zászlóról hall, Petőfi jut eszébe; ha Petőfiről beszélnek neki, a keblén csüngő szalagocskára néz rá. Mindkét szó társul a haza képzetével, melyet dalban, szavaltatban raktároz el kicsi elméjében.

Mire elemi iskolába jön, elég fogékony az elme és szív talaja ahhoz, hogy a zászlót, mint tárgyi fogalmat absztrahálja a személyről és a házáról, mint elvont fogalomtól. A zászló képzete azonban mindig társulni fog a haza képzetével és később mindig több személyi képzetekkel.

Ami már most a nevelés kérdésében folytatólag az elemi vagy középiskolát érinti, arról már kevés mondanivalóm van. A zászlót, mint a haza megtestesült eszményét állítottam föl abban az oktató beszédben, melyet e művecském második fejezetében nyújtok. Hogy elemi vagy középiskolás gyermekek kezében van-e a zászló, cserkészcsapat vagy leventeegyesület élén viszik-e, avagy felnőtt magyarok egyesületi szervezetének fókusza lesz-e, ez itt egészen mellékes körülmény. Az ifjúság vagy az egyesület vezetője mindig tudni fogja, hogy a mintaoktatásban kifejezett eszmék a tanítás tárgyilagos vonatkozásaiban meddig nyújtózkodhatnak. Az t. i. mindig annak a szervezetnek vagy társulatnak céljától és a zászló alá sorakozott tömegnek intelligenciájától és még sok egyéb körülménytől is függ.

A zászló eszményítésének beszéde másképp fog domborulni fiúk, mint leányok előtt; másképp a dal ihletében, másképp leventék előtt. A házmesterek önszegélyöegyesületének zászlója előtt más beszédet fogok mondani, mint a harcba ké-

szülő katona vagy Mária-gyermekek előtt; márciusi szabadságünnepélyen is más a zászlóbeszéd, mint évváró ünnepen. A differencia azonban egészen lényegtelen; az eszmény mindenkünk előtt csak egy lehet: a zászlót, mint a haza megtestesült fogalmát úgy beállítani a tömegnek, mely alatta áll, hogy az minden szép eszmét és gondolatot egyesít magában, melyet mindnyájunknak akarni kell. Ez az egyesült akarat adja az eszményt, melyért lelkesedni akarunk és lelkesednünk kell.

Ezt a célt pedig csak egy kitartó, huzamos, öntudatos, célzatos nevelés keretében oldhatjuk meg.

A zászló eszménye eleddig csak a katonaság előtt állt valamelyest a tisztelés és megbecsülés magasságában. A katonaság régi szervezetében azonban, mint tudjuk, nem mindig a nemzeti zászló állt az ideálok magaslatán. Észrevették ezt a háborúban is, azért, ha magyar katona előtt bontották ki, nemzeti szalagot kellett ráakasztani, hogy a lelkesedés tüzét váltsa ki a katona lelkéből. Ezt a lelkesedést azonban az ifjú többnyire nem a kaszárnya levegőjéből hozta magával. Ez a magyar embernek, úgyszólván, veleszületett ösztöne.

Tagadhatatlan, hogy a hazaszeretet tüzének szításában és élesztésében a múltban is elévülhetetlen érdeme volt az iskolának, illetőleg a tanítónak. De ez kevésbé volt oly célzatos, oly egységes, oly szervezett nevelési mozgalom, mint az, melynek célját szolgálja e kis művem is.

A zászló, mint eszmény.

A hazával szemben így vagyunk most, mint az aggodalmas anya, aki haldokló vagy súlyosan beteg gyermekének a csillagokat is lehozná az égből, csakhogy megmentse. Képes az önfeláldozásig is dédelgetni, babusgatni gyermekét, csakhogy újra láthassa szenttelen mosolyát. Hát a jó anya ösztönös érzetével futunk most mi is patikába és a zászló eszményében keresünk olyan lapdacsot, melytől talpra fog állni. Talán sikerül, csak vigyázzunk, hogy vézna kicsinyünknek aztán el ne rontsuk vele a gyomrát.

Én most a bizalmas házi orvos biztos diagnózisával megállapítom a receptet, kiadom az étrendet, az életmód diétáját és a vézna kis hazában megindulhat a gyógyítás folyamata.

Mindenekelőtt tanácsolom, hogy a haza életkedvét hozzuk vissza és tartsuk felszínen. A békeszerződés nagyon ránk sújtott, alig ocsúdunk föl. De nem szabad önbizalmunkat elveszíteni. Mi, akikben az életkedv és reménynek csak kis szikrája is él, ne hagyjuk a haza csonka testét a tespedés vagy csüggedés állapotában! Elüljáró bevezetésében is optimista bizalommal nézek a vézna kis hazára és man-

köt szorítok a hóna alá: lám, lám, hazám, a te kis cserkészeid dicsősége a jamboreén! Ki hitte volna? Úgy-e, hazám, állsz a talpadon jobban harminc más nemzetnél és az elsők között is kimagaslói erényeidben! Érzed-e, hazám, hogy az élet mosolya száll orcádba? . . . stb.

A magyar cserkészek egy sovány kis nemzeti zászlót vittek magukkal idegen nemzetek küzdőporondjára és harminc nemzet győzedelmes elismerésével megbővülve hozzák vissza zászlójukat. Nem így nézünk-e föl erre a kis cserkész-zászlóra, mint a meghízott hazára?

Ezt a tudatot kell az iskolába bevinni. A nemzeti zászló, mint a haza szimbóluma, képletes hasonlatában, mint eleven élet személyisége fogadja a hódolat örömét, amiként, hogy viselte volna, ha a sors így akarta volna, a szégyen bélyegét. A zászló szégyenében én pirulok, a zászló dicsőségéltén az én fejemre száll a dicsőség. A zászlóban benne van az én lelkem, a te lelked, az ő lelke, a mi lelkünk, mindnyájunk lelke, akik egyenkint dolgozunk mindnyájunkért és mindnyájan egyért.

Ebben az akaratban van a haza lelke. A cimer hármaskupjában és folyós árjaiban van a haza *testének* képe; az öröm, a büszkeség, a szégyen vagy gyalázat, amelyet érzünk, ha ránézünk, a *lélek*. A zászló tiszteletében egy magasabb nemzeti ideál valósul meg, a személyesített haza öntudatos lelki élete a mi lelkünkben, a mi egybevágó akaratunkban.

A hazaszeretet monumentje.

Mit kell tehát tenni nekünk, tanítóknak, a tanítás és nevelés porondján tárgyi vonatkozásában is, hogy ezt a célt elérjük? Erről szeretnék néhány gyakorlati tanácsot adni.

Minden iskolának, minden intézménynek, minden társadalmi szervezetnek, egyesületnek, társulatnak, mely úgy érzi, hogy alkotó eleme a haza fogalmának, legyen nemzeti zászlója. Amelyik ezt nem érzi, az lehet a haza kalapja, csizmája; de csak a zászlóba öntött érzés adja az *élő test* érzetét. Valamely intézmény érezheti azt, hogy ő a haza keze, lába stb. Mert például ügy-e az ifjúság a haza szemefénye, a sport az izma, a dal a kedélye, a kereskedelem az erezete, a politika az idegrendszere, a tudomány az esze, a művészet a formája, az irodalom a szája, a vallása a szíve stb.

Oktatásunk minden fokozatába vigyük bele a személtetés elvét, gondolatát. Ez az érzés és tudat tartja fenn bennünk az áldozatkészséget, a tettvágyat, az akaratot, hogy legyen valami. Én úgy érzem, hogy egy csöpp vér vagy sejt vagyok a haza testében és minden jó érzésem, minden nemes gondolatom egy szikrányi erő a haza testében. Ha én ezt nem érezném és min-

den, ami bennem és rajtam végbe megy, csak önmagámért volna, nem sokban különbözném az állattól, melyet önző ösztönök vezetnek az életen át.

Igaz, hogy magasabb eszmények a haza érdekén túl is egyesíthetnek érzéseket, akaratokat. A vallás, a családi érzés, a nyelv, a hivatás, a faji és nemi érzet is termel egyesült erőt, mégis talán a haza a legnagyobb ideál, melyben minden nemes érzés és gondolat találkozik egy közös akaratban. Azért állítsunk a haza szimbólumában olyan eszményt a társadalomba, melyben a testiség is megtalálja a maga konkrétumát. Ez a *nemzeti zászló*.

Nem azt a zászlót értem itt, mellyel az ünnepség okából díszítjük házunk falát; vagy azt a kokárdát, mellyel a ruhám ünnepiességét emelem. Ennek itt csak olyan szerepe van, mint a képes-levelezőlapnak, mely Széchenyi vagy Petőfi képét viszi szét a világba; mert szellemüket csak egy szoborszerű nagyobb alkotás őrzi meg maradandóon. Szükségszerűleg ugyan egy képes-levelezőlap ábrája is közelebb hozza lelkünkhöz Széchenyi, Petőfi szellemét, de maga az eszmény mégis csak monumentben testesül meg.

A nemzeti zászló a haza monumentje. Tágasabb ünnepléskor a haza fogalma minden díszítő zászlóban is közelebb kerül az emberek lelkéhez, aki azonban lelkesedéssel akar ünnepelni, az monumentumot keres, ahol lerakhatja a hódolat babérait.

Azért vigyük az iskolába, egyesületekbe, társadalmi és ifjúsági szervezetekbe a haza monu-

mentumát. Nem kell annak hatalmas palotának lenni, kicsi asztal lapján is állhat piedesztálon a monument. Nehéz brokátselyemre ma nem telik minden népiskolának, de egy kis aranyrojt, egy-két selyemszál és egy fényes rudacska még a legutolsó tanyai iskola zsebéből is telik, ha a haza szimbólumáról van szó. Ne sajnáljuk hát rá az áldozatot; az eszmény, mely benne kifejezést nyer, minden áldozatot megérdemel.

Újabb időben, különösen iskolákban — és itt a tanítók lelkiismeretében látom felbuzogni a hazaszeretet fáklyáját — mindinkább terjed a diszszászoló vágya. Lehet, hogy a vörös rémuralom reakciója, de lehet, hogy ettől független, ösztönös magyar érzés. Itt is, ott is olvasunk zászlóavatásról, zászlóünnepélyről, zászlómatinékről és hangversenyekről zászlóalapvetésére stb. Ez a nemzeti megújulás gyógyuló folyamatának szimptomája. Örülünk neki.

Minden nemzeti zászló ünnepi avatásában egy tömeglelkesezés száll az ideálok magasságába. Ebben a lelkesedésben egy oly akarás tör magának utat az életbe, melynek nem vethet gátat semmiféle szanálási törvény, sem a főbiztosság vagy bárminek nevezett nemzetközi ellenőrzés. A mi lelkünkben azonban perspektívája nyílik egy új hajnalnak, melynek reggelét mi már talán nem érzük el, de rózsapírjában mi is örömmünket lelhetjük.

Miből kerül elő a zászló?

Az én iskolám zászlaját a gyermekek adakozó fillérei hozták össze. De előteremthettem volna egy kultúrelőadás jövedelméből is vagy koldusjellemmel egy mecénás védnök vagy zászlóanya zsebéből is előkerülhetett volna. De én súlyt helyezek arra, hogy még az utolsó koldusporonty is érezze, hogy az ő fillérje egy seelyem vagy cérnaszálban van rajta a zászlón, azaz a materiális áldozatra helyeztem súlyt. Súlyt helyezek erre ős nemzeti jellemünk parancsoló kényszeréből, mely Örökül maradt ránk önérzetünkben. Én ugyanis a *magam* garasából inkább *száraz* kenyeret eszem, mint a *más* kegyelem *kalácsát*. Az én iskolám zászlójáról még a szurtos cigánypurdé is mondhatta: az én pénzemen vették.

Az anyagi áldozatban kap szárnyat a lelkesedés.

Természetesen nem könnyű feladat ma egy díszzászló költségét előteremteni, melyben a haza szimbóluma monumentumát adhatná. Egy zászló, ha nincs is selyemből, ma milliókba kerül. De ha tekintetbe vesszük, hogy manapság a legszegényebb ember zsebéből is kisajtolhatjuk a gavalléria obulusait, nem lehetetlen feladat a zászló alapját filléreken is megvetni.

Ma sok pénz van minden ember zsebében, csak az életigények kielégítésére kevés, azért panaszkodnak az emberek. Az emberek sok pénzükhöz méregetik igényeiket anélkül, hogy az igények árával számolnának. Innen a csalódás. Ha az emberek keresetüket olyan rövid takarónak tekintenék, melyen túl nem szabad nyújtózkodniuk a nagy igényeknek, nem volna olyan nagy elkeseredés.

A sok panasz és elkeseredés a lemondás szülőanya, a lemondás házastársa pedig a takarékosság. A lemondás és takarékosság szükségfészkében sok kis bankó kuksol, mely végre is a gavalléria szárnyára kél. A koldusok a mai korban találták meg eldorádójukat, amikor nem a gazdag emberek fukar kétfilléresein tengetik életüket, hanem a mai szegény emberek adakozó záporában hulló rongyos százas és ezerkoronás bankóban, melyek ugyan a régi filléreknél jóval kevesebbet érnek, de a *sok kicsi, sokra megy* elve a koldus tarisznyájában is megtalálja a maga kövérebb bugyellárisát.

Azért ajánlom én, hogy használjuk föl ezt a konjunktúrát a nemzeti eszmény tőkésítésére. De ne vádoljanak engem most azzal, hogy én a koldulásnak csinállok propagandát. Sohasem esett a koldulás szégyenbélyege alá a közcélokra való gyűjtés és ha valami, úgy a haza szimbólumának eszménye olyan közcél, melyért még a koldulás bélyege sem szégyen. Amiként nem is az. Mert, aki nemzeti zászlóra adja filléreit, nem másnak adja, hanem önmagának. *Koldus filléren* épült a zászlónk akkor, ha mecénás zászlóanya jóvoltára számítottunk beszerzésében; de ha az én

filléremen ... és a te filléreden, kicsi fiam, kis leányom . . . készült, az a mienk, a mi szerzeményünk, azt jobban becsüljük, az tárgyi vonatkozásában is olyan piederstálon álló monumentum, melyet nem fog a feledés és közöny pora ellepni.

Tehát gyűjtsünk! A *gyűjtött* pénzből előteremtett zászló maga is oly propagandája az eszménynek, mely az ünnepi szónoklatnál is többet ér. A nevelésnek azok az apró fázisai, melyekre a gyűjtés folyamán alkalmunk nyílik és az a tanulság, mely a zászló anyagi vonatkozása mellett bepillantást enged a néplélek erkölcsi kohójába is, a kultúra templomának mozaik berakása lesz, melyből a tanítói hivatás gyönyörű képe fog kiemelkedni. Hogy ezt az állítást igazoljam, egy pár pillanatfelvételt mutatok be egy nagyvárosi zászlógyűjtés eredményéből, íme:

Egy kis leány, aki a 8 órás tanítás előtt mindennap reggel újsághordással segít szüleinek a kenyérkeresés göröngyös útját, robotolni, a hónap elején beszedte az előfizetési pénzeket is, amikor a visszajáró százkoronásokat mindig borraaló (sic!) gyanánt szokta kapni. Ez a kis leány örömmel újságolta az előfizetőknek, hogy ezt az iskolai zászlónak fogja adni, amire természetesen a borraalója megszorodott az előfizetők jóvoltából, amit ő mindig hűségesen szolgáltatott be az iskolában, ami magában közel 50.000 koronát tett ki körülbelül egy évvel ezelőtt.

Egy szegény postás mind a három gyermekének gyűjtőívére 10.000-10.000 koronát írt alá,

pedig alig hihető, hogy ő maga ekkora borralókat szokott kapni a kézbesített drága kis levélkéért. És amikor az igazgató jóindulattal tiltakozott a szegény ember ekkora bőkezűsége ellen, a szegény magyar azzal háritotta el a tiltakozást, hogy Pista fia nem lehet kisebb hazafi, mint Julcsa leánya vagy Jenőkéje, aki szintén egy cérnaszállal akar részt kérni az új zászló hazafias lelkesedéséből.

Valamelyik gyermek 1000 koronát lopott hitelbe a szülei cukorkaüzletéből, melyet 200 koronás heti zsebpénzéből térített vissza, hogy osztálytársai gyűjtése mögött el ne maradjon a zászlószerzés virtusában. A nyilvános amnesztia kárpótolta a kipellengezés penitenciájáért.

Egy kisebb fiú pajtásának 100 koronáért eladta tízórai uzsonnáját, mert neki nem volt senki ismerőse, akitől a zászlóra kérhetett volna.

Egy magasabb osztályú leány egy másik társának üres ívére N. N. alatt ráírt a maga zsebpénzéi 1000 koronát azért, mert szégyelte, hogy osztályában olyan is volt, aki üresen hozta vissza ívét.

Az egyik leányka egy nagy piacunk valamennyi kofáját és üzletét végigjárta és megvetőleg újságolta nekem azt a lehangoló tapasztalatát, hogy üzletes gazdagabb kereskedők adták neki a rongyos százas bankókat, ellenben egy virágos kofától 25,000 koronát is kivasalt hazafias tirádájával.

Az iskola valamelyik osztályában egyszer a papírkosárban egy maroknyi apróbb összetépett bankót találtak. A tanítónő fölháborodásos oktatásában a bűnös gyermek azzal védekezett.

hogy úgysem lehet érte kapni semmit, amire természetesen a *sok kicsi sokra megy* példázatában a takarékoság moráljára terelődött az oktatás, mely néhány hónap alatt 240.000 korona rongyos bankót eredményezett a zászlóalpra, amelyeket természetesen megfelelőképen értékesítettek. Stb., stb., stb.

Szóval folytathatnám a példázatot, de e néhány példával is rámutattam, hogy hol fakad a lelkesedés szikrája. Ezernyi ezer szikrából a nevelés tüzmestere lobbantson lángot! Ez a láng nemcsak *bevilágítani* fogja a hazaszeretet egét, hanem mint napsugár *meleget* is fog árasztani a néperkölcös mezejére és az iskola, mint a kultúra talaja, a hazának fog áldást termelni.

A zászló erkölcse.

A zászló költségének birtokában a zászló beszerzése már másodrangú kérdés. A fővárosban több gyár, de a vidéki kisebb városokban is bizonyára akad kereskedő vagy iparos, aki a díszzászló előállításával foglalkozni fog. Ne legyenek mérhetetlen vágyaink, nyújtózkodjunk ebben is addig, ameddig a takaré ér.

Lelkesedésünk útjának, melyen zászlónkat, vinni akarjuk, nem kell okvetlenül selyemmel kibélelve lenni, mert ma már gyapjúból vagy cérnaszövésből is oly szép, ú. n. nehéz anyagot lehet kapni, mely kényesebb ízlést is kielégít. Aranyrojt, selyemfonalú hímzés az a dekórum, mely az ünnepi köntös áhítatfényét borítja a nemzeti zászlóra. Arra pedig a legszerényebb gyűjtésből is telik.

Nem utolsó gondunk a zászló rúdja sem, melynek szépnek és könnyűnek kell lennie és mégis

a cipelés fáradalmát nagyon ne terhelje. A zászló költségének tetemes része a rúdra esik, melynek felső végén nemesebb fémből (ezüst, réz, aluminium) való lándzsa szokott lenni. Erre erősödik a zászló szövete, erre erősítjük a védnők és a zászlóanya hímzett selyemszalagjait,

ezen csüng a fõnt jelzett földereklye és alkalmoszerüen lombkoszorúcska vagy gyászszalag.

A rúdba, a lándzsa alá verik be a vésetes, aranyozott szegeket, melyek egy-egy eszmét, óhajt, vágyat, reményt, kívánságot fejeznek ki annak az eszménynek megerősítésére, melyet a haza szimbólumában kifejezni akarunk.

Ennek okából szeretném én a zászlótól, mint eszménytõl, a spekulatív szándékot is távol tartani. Ezt ugyan néha nem lehet elkerülni. De ha mégis zászlóanyának, védnöknek olyan hölgyeket, urakat választunk, akik reprezentív, erkölcsi súlyt és nem anyagi áldozatot nyújtanak elsõsorban támogatásuk által, ezzel a zászló eszményét jobban szolgáljuk.

A szegek beverésében is tért hódít a személyi hiúság legyezgetése, mert vannak emberek, akik örülnek, ha az õ nevük egy aranyfényű szegpajzsban ragyog egy selyemzászló politúros rúdájában és erre a célra szívesen áldoznak. Ezt elfogadhatónak találom egy temetkezési egyesület gyászlobogójánál, de a magyar nemzeti zászló, mely eszményt képvisel, még pedig a legnagyobb és legnemesebb társadalmi szervezkedés, a haza fogalmában szervezett nemzeti eszményt, ott nincs helye a személyi hiúságnak. A nemzeti zászlónál senkit sem a zsebe kvalifikáljon arra, hogy neve ott ragyogjon a zászló rúdájában, hanem csak az állása, a hivatala, az érdeme, melyet az eszmény érdekében szerzett, melynek fõkuszába helyezték az új zászlót.

Egy iskola zászlójába például verjen be egy-egy gondolatot, erõsítse meg egy-egy eszmével, kívánsággal, vágygal, reménnyel szegét: a tanító,

a pap, az iskolaszék, a gondnok, az elöljáró, a tanfelügyelő, az állam, a megye, a község, az egyház, a munkástársadalom, a gazdakör, az iparosság, a kereskedelem, a polgárság, a tudomány, az irodalom, a művészet képviselője, a régi tanítványok, a jelen növendékek egyike, a szolgák, az iskola építője, szervezője, jótevője, szomszéd iskolák és rokonintézmények, a sport- és dalegyesületek képviselői és oly erkölcsi testületek, társulatok, szervezetek és oly előkelő személyek, akiknek az iskola létesítése, fönntartása, jóvolta szempontjából valami érdeme, szerepe, vonatkozása van.

Ezen erkölcsi erők összeolvadásában alakul ki az eszmény, mely a zászlóban testet ölt. Ha már most úgy nézünk föl a zászlóra, mint a haza szimbólumára, a haza ügy áll előttünk, mint minden szép és nemes érzésnek, gondolatnak, szándéknak egyesült ereje, vágya, reménye. Az az érzés, az az öntudat, hogy részese vagyok, részese lehetek az eszménynek, lelkesedésre indít. A lelkesedésnek ez a hevülete a hazaszeretet.

Zászlóavatás.

Ami a zászlószentelés és avatás ceremoniális részét illeti, erre nem akarok útmutatást adni, mert erre vonatkozó vélemények és eljárások igen eltérőek és rendesen helyi, személyi és egyéb körülmények is befolyásolják és így ebben egységes zsinórfonal föl nem állítható. Általánosságban azonban megjegyzem, hogy a felekezeti részrehajlás és érzékenység néha felhőt von a nemzeti zászló eszményi jelentősége körül, melynek elosztatása nem utolsó rendezői feladat.

Itt általában jegyezzük meg magunknak, hogy a haza szimbólumának tiszteletadása a felekezeti érzékenység érdekkörén felül kell emelkednie. Isten segítségül hívása nélkül természetesen a nemzeti zászló sem indulhat a haza meghódításának útjára. De Isten segítségét kérni rá, nem annyit tesz, hogy a katolikusok egyházi eljárása nullázza ki a reformátusokat a hazafias lelkesedés hit-áldásaiból, vagy hogy a reformátusok szentek elmélete riassza el papjának áldó kezét attól a zászlótól, melyre a történelmi tradíció Patróna Hungáriát hímeztetett rá.

Felekezeti iskolában természetesen nem nehéz dolog a zászlóavatás ünnepi formáját megállapítani, de állami, községi vagy felekezeti más jellegű iskolák, egyesületek zászlóavatásánál nem utolsó rendezői feladat olyan módot találni, hogy

a haza glorifikálásában az Isten áldása se sikkadjon el egy felekezet részéről sem, melynek hívei a haza szeretetében a zászló alatt egyesülnek.

Puskaporos levegőben élünk. Amidőn én zászlóavatásra hozom össze hazafias gyülekezetemet, zászlómon már rajta kell lennie az Isten áldásának, a pap megszentelő imájának: katolikus növendékeim áhítatában/egy szentmise keretében megrögzített szenteltvíz és tömjénfüstös ceremónia fölemelő érzetében, protestáns növendékeim lelkében a pap kiterjesztett karjának föl-emelő áhítata által. Azt hiszem nem vétettem a keresztény erkölcs szabályai ellen, amikor így kezdem zászlóavatásomat: „Eddig pogányul lobogott zászlónk a gyártól a templomig vezető úton. Most hazahoztuk a keresztvízről és én hazafias lelkesedésem áldásaival is íme útra bocsátom a haza visszahódításának diadalútjára”.

E művecském első szakaszaiban vázlatos mintaleckét nyújtottam a nemzeti zászló eszményítésének oktató eljárásáról. Hogy mi illik belőle a zászlóavatás alkalmára és mi az egyesület vagy iskola ünnepélyeire, ezt esetről-esetre az alkalom körülményei határozzák meg. Itt csak arra mutatok rá, hogy a zászló eszményítésének ez az oktatás adja a magját, melynek épen azért gondosan előkészített előadásnak kell lennie, hogy a meggyőződés erejével váltsa ki a hazafias lelkesedés tüzét a jelenlevőkből. Ha szavalás és dal ihletével is fűszerezhetjük előadásunkat, az emlék, melyet az oktatás intenzitásában a lelkekbe véstünk, olyan kőtábla lesz, mely egy életöltőn át fog utat mutatni a hazaszeretetre.

A zászló tisztelete.

Megoldatlan kérdés most még az, hogy az iskola, az egyesület vagy más iskolai és társadalmi szervezet tulajdonában levő nemzeti zászló a maga eszményi jelentőségében hogyan és mi módon lépjen ki a nyilvános szereplés útjára?

Nagyon elítélem és kárhoztatom a nemzeti jelvények, a zászló gyakori szerepeltetését, felvonultatását. Ugyanígy nem helyeslem, amit némely iskolában bevezettek, a Himnusznak mindennapi elénekeltetését az ima után. Az ünnepi hangulatot ugyanis nem szabad a megszokás prédájául dobni. A megszokás az unalom malmára gördíti az eszményt. Ettől pedig óvakodjunk!

Sohasem engedem meg növendékeimnek, hogy pusztán játékból állandóan fitogtassák nemzeti kokárdájukat; Ezzel t. i. az ünnepi hangulat ingerét járattjuk le. Sohasem túrném, hogy egy ünnepi dísznek szolgáló zászló napokig lobogjon a ház falam! És rendőrileg tiltanom el, hogy nemzeti zászló legyen a korcsmai cégér. Ellenben örülök, ha kurjantó regruták kalapján nemzeti pántlika öleli át a bokrétát, mert ünnepi öröm a legénynek, ha a haza védőszervezetének tagjául esküdtött föl.

Nem szabad azonban ellenkező hibába sem esnünk, hogy díszzászlónkat a raktárban évszámoss por lepje el. Az eszmény él, annak a nyilvánosság éltető levegőjére is van szüksége, üerre alkalom és mód kell. A mód és alkalom lelkesedésünk tüze, amely azonban ne lobogjon állandóan, mert a lobogó tűz könnyen elhamvad. Hazafias lelkesedésünk tüze a kohó parazsa legyen, mely a legkeményebb áldozat megpuhítására is alkalmas.

Én tanévmegnyitó és évváró ünnepélyre viszem a gyerekek elé a nemzeti zászlót és a szokásos hazafias ünnepélyeken: évfordulóra, jubileumokra, madarak és fák napján, a béke- napon, körmenetekre]és mind oly rendkívüli alkalmakra, melyek a lélek emelésére hivatottak. Volt már a mi zászlónk temetési végtisztességen, vasúti fogadáskor az ünnepeit csapat megérkezésénél, volt vendégségben más iskolák megtisztelésére, ott állt az első áldozók oltára mellett, ott állt a kapunál rendkívüli vendég fogadásakor stb.

A zászlónak nyilvános felvonultatása, bemutatása mindig ceremonális eljárása melynél a cselekvő főszerep mindig a gyermekeket, illetőleg az egyesület vagy szervezet azon tagjait illeti, akiknek az érdekében eszményül állítottuk föl a zászlót. Tehát leányok iskolájában ne férfi vigye a zászlót, gyermek zászlóját ne az iskolaszolga, az ügyvédek zászlóját ne hordár tartsa a kezében, ha fölvonulás van. A haza szimbóluma oly eszmény, hogy senkinek semmi kifogással ne derogáljon, hogy ezrek és ezrek vágyát, reményét, bizalmát tartja a kezében. Mert

a zászló annak kezében, aki tartja, oly szent, mint az Úr kelyhe a pap kezében. A pap is maga viszi el az oltártól és nem a ministránsfiú által. Természetesen más az, ha be van csomagolva, borítva; de az ünnepélyre kibontott zászlót csak annak keze illesse, akit törvényszerűség erre kijelöl.

Nálunk a zászlót mindig az iskola legnagyobb növendékei, a VI. osztályos fiúk viszik, de mivel nálunk leányok is vannak, a leányoknak is kell szerepet adnom. Ők viszik a zászló lelógó ' rojtjait, szalagjait.

A VI. osztályos fiúk egy éven át őröi a zászlónak. Ők viszik, ők kísérik, ők tisztogatják le a portól, ők csomagolják stb. Ebben a fiúknak is, leányok részére is akad munka. Különös alkalomkor, például tavaszi ünnepkor, búzaszentei léskor, Úrnapján virágbokréta, gyászszertartáshoz fekete fátyol kerül a zászló lándzsájára. Ez a leányok gondját képezi.

A zászló oldalán 8-10 zászlótiszt halad. Ha tisztelgéskor meghajtják a zászlót, ezek vigyáznak, hogy a rojt a földet ne érje. Ha hosszú útvonalon elfáradna a zászlóvivő, ezek valamelyike váltja föl. De jöhet hirtelen eső, vihar is az útban, ilyenkor az ő kezükből kerül elő a burkolat, mellyel ők borítják be a zászlót stb. Fölvonulások szétoszlásakor tumultus támad, ők tartják távol a tömeget a zászlótól. Ha pedig fölvonuláskor alkalom adódik, leányok feladata a zászló elé virágot szórni. Ha a rojtban foszlás mutatkozik vagy a hímzés feslik, leányok feladata azt javítani. Felvonuláskor illő, ha leányok fehérbe öltözködnek vagy magvar ruhát vesznek

magukra. Ilyen fehérruhás leánycsoport a zászló körül emeli az ünnepi áhítatot. A zászlóvivő mindig hajadonfővel viszi a zászlót és kezét lehetőleg fehér keztyű borítsa. A zászlótiszteket is valami egyenruházással különböztessük meg, ami lehet egyforma trikó, sapka, kokárda, öv, nadrág, bokréta stb. Módosabb iskolák bokrétiás pálcát adhatnak a kezükbe.

Ünnepélyek alkalmával a zászlónak mindig a pódiumon a helye, az elnöki asztal mellett. A zászló bevonulásakor mindenki feláll és a nemzeti zsoltó (Himnusz, Szózat, Hiszekegy) csendül meg a dalárda vagy zenekarban. A zászló megjelenésekor nincs helye többé a várakozásnak, azért a zászlót soha előbb ne vonultassuk föl, míg az ünnepély előkészületeit be nem fejeztük, tehát akkor, mikor az előkelőségek is elfoglalták már helyeiket. A zászlóbehozás nem az előkészület feladata, azért is nem a zászló behozásáról, hanem felvonulásáról van szó, tisztek kíséretével. Ez t. i. a műsor első száma.

Az ünnepély folyamán zászlótisztelgésre kerülhet a sor: ünnepi beszéd végén, avatásakor, kiváló egyén fogadásakor, eskünél stb. Ilyenkor a zászlótartó függőleges helyzetből ferde helyzetbe hozza a zászló rúdját, még pedig olyan oldalállásból, hogy a zászlónak címeres képe az ünneplő tömeg tengelyében látható legyen. A közönség ilyenkor esetleg éljenez, a szabadban kendőket lengetnek és kalapot lobogtatnak. Ez a zászló ujjongó üdvözlete. Más a csendes tisztelgés, ami akkor történik, ha valaki a kibontott zászló előtt elhalad. Ez körmeneteknél for-

dul elő, nálunk pedig az iskolában akkor, ha vége az ünnepélynek és a zászlóval a kijárat elé vonulnak föl és mindenki elhalad előtte. A zászló ilyenkor függőleges helyzetben van és az elvonuló fiúk és férfiak kalapemeléssel, a leányok főhajtással köszöntik a zászlót. A zászlótisztek vigyáz-állásban állnak körülötte.

A zászlótisztek megválasztására nagy gondot fordítok és azért nem nevezem ki őket, mert a zászló szerepében az alkotmányos eljárásnak nagyobb értéke van. De kívánatos, hogy a zászló tisztjei között még választás útján is különböző kvalitásúak legyenek, ne csak így általában a legjobb tanulók, hanem a legjobb viseletű, a legszorgalmasabb, a legügyesebb, a legerősebb, a legjobb rajzoló, a legjobb énekes, szegény fiú is, úri fajta is . . . ha azok mindegyike egyébként az átlagos jó mértéket megüti.

Ezt azért kell úgy rendezni, mert mindig olyan helyzetbe és alkalomba kerülhet a zászló, amikor a különleges tehetségűeknek kell előtérben állniok; például dalos ünnepen a dal rajongójának kezébe adnám a zászlót, sportünnepen a legjobb tornázónak, egyházi felvonuláskor a legerényesebbnek, búcsúzáskor a legidősebbnek, madarak és fák napján a természet kedvelőjének slb. Szociális érdek a kasztok összekeverése is a jogegyenlőség okából: a legszegényebb gyermek is úgy védhesse mindnyájunk közös eszményét, mint az úri faj. A hazának nemcsak értelmes, okos, de erős, izmos védőkre is van szüksége. A zászló körül álló választott tisztek a haza védőszervezetének előcsatárai.

A zászló eszménye köztudatba való átplántálásának fontos iskolai momentuma az a pillanat, amikor az évváró ünnepélyen a zászlótisztek leteszik tisztüket, búcsúznak zászlójuktól, tanítóiktól, iskolatársaiktól és átadják tisztüket a következő osztálybeli tisztársaiknak. Azért szükséges, hogy a zászlótiszteket ne az év elején válasszák meg, amikor új növendékekkel megbővülve az osztály, nem ismerik még egymás tehetségeit, ami a tisztek megválasztásánál fontos. Az V. osztályban a tanév folyamán elválik, kik teszik magukat méltóvá a jövő esztendei tisztségre és bízást a tanév végén eszközölhetjük a megtisztelő választást, amellyel a szünidőben a zászlóőrzés jogfolytonossága is a gyermekek kezében marad. Lehet eset rá, hogy a szünidőben adódik rendkívüli alkalom a zászló fölvonulására, például haláleset, valamilyen hazafias esemény, amikor a zászló őrei leghamarabb csoportosulnak eszményük köré és kész a díszfölvonuló csapat.

Megható jelenet, amikor az iskolát elhagyó fiúk, leányok a tanév végén a záróünnepély utolsó pontjában fősorakoznak a zászló alatt és szószólójuk beszédet mond tanítóiknak, melyben megköszöni nekik hatesztendei fáradságukat.

A búcsúzó gyermek után az igazgató a tanítótestület nevében mondja el útravaló beszédét, melynek csattanója mindig a zászló, mint a haza megtestesült eszménye. A zászló csatolja őket örök hűséggel az iskolához, mely a zászlóval megmutatta nekik az élet útjait a boldogság felé. A zászló az eszmény, melyből a tanítók is merítik a hazaszeretet üdvének föltételeit. Aki a zászlóhoz hű marad, az az iskolában mindig föl fogja találni a vigasz forrását, bármi baj éri is az élet tövises útjában. A zászló a haza képe: egyesít minden szép és nemes eszmét és gondolatot. Akárhova veti is őket a sors, ahol nemzeti zászlót látnak, testvérnek tekinthetik azt, akinek kezében látják és akik körülötte csoportosulnak. Lehet, hogy másarcúak, másneműek, máskorúak, másfoglalkozásúak, másvallásúak lesznek azok, akik a másik nemzeti zászló alatt állnak, a hazaszeretet érzetében testvéreik lesznek, akik szeretettel fogják őket magukhoz ölelni.

Itt példáznunk kell a kivándorlást. Vannak olyanok, akiket évek hosszú sora elszakít hazájuktól. A honvágy kínozza őket. Akik mostanában a gyermekek között Hollandiában, Belgiumban. Svájcban voltak, azok tudják már, akár milyen jó dolguk is volt ott, mégis haza-haza kíváncsoztak. Nagy emberek is úgy vannak, haza-haza vágyódnak, de vagy a nagy távolság miatt nem tehetik, vagy a foglalkozásuk nem engedi. Ilyenkor egyesületbe tömörülnek, vagy valamelyikük lakásán, vagy iskolában, vagy valamely korcsmában, ott kibontják a magyar zászlót és e pillanatban úgy érzik, hogy a haza

él körülöttük. Ajkukon fölcsendül a Himnusz, egymás nyakába borulnak és sírnak örömben, hogy e zászló alatt testvérré lettek.

— Magamhoz öllek most, fiam, azokkal együtt, akik veled most elválnak e zászlótól. Csókkal bocsátlak utadra. Csókom az iskola csókja, mely a szeretet jele. A szeretet jeléjén bocsátlak el az élet útjára. Erősítsenek meg titeket az útban azok az eszmék, melyeket e zászló alatt hallottatok a hazáról. Isten veletek!

A gyermek esküvel fogadja, hogy hü lesz e zászlóhoz:

— Úgy nézek föl rád, hazám szent jelképe, mint földi életem útmutatójára. Hármasszínű címeres képedet magunkkal visszük lelkünkben az élet háborgó tengerére, melyben örvények is látortganak. Mi nem akarunk az örvényben elmerülni, a viharban elpusztulni! Te. hazánk szent képe, zöldesalitos szigetre mutatsz, ahol a szorgalom, a munka, a becsület, a tisztesség berkei mosolyognak felénk. Mi az élet hánytorgó hajójával ott akarunk kikötni. Az istenfélelem, a jámborság, a hit, remény, szeretet, a bizalom, a megelégedés levegője árad körülöttünk hazánk szép kis szigetén. Itt érnek számunkra a boldogság gyümölcsei, nem fogjuk hűtlenül elhagyni soha-soha az utat, amelyet te jelölsz ki számunkra, zászlónk! Isten minket úgy segítjen!

— Búcsúznak tőletek is, kedves tanuló társaink. Tartsatok meg baráti szeretetekben és őrizzétek meg a hazaszeretet lelkesedésével azt a zászlót, melyet most bizalommal nyújtunk át a ti kezetekbe.

Amikor a búcsúzó az esküt mondja, búcsúzó

társai is szívükre teszik kezüket, melynek végeztével a búcsúzó fiú kezét nyújt annak a gyermeknek, aki az V. osztály részéről átveszi a zászlót. Az átvevő fiú is fogadalmat tesz, hogy elődeik nyomdokán fognak haladni a zászló tiszteletében és vigyázni fognak arra, hogy szenny és a föld pora ne érje és becsületet szerezzenek annak a sok eszmének és intésnek, melyet a haza képében maguk előtt látnak.

Az igazgató egy fiú és egy leánynövendéket kitárt karjaival magához öleli és a szülőkhöz fordul e szavakkal:

Engedjelek a gyermekeket hozzám jönni,
fin fogom a boldogabb hazát nekik megmutatni! . . .
. . . Rózsáskert az én szívem,
Mert a gyermeket szeretem.
Küldjétek hozzám az iskolába,
Mi fogjuk őket e zászlóhoz fűzni bokrétába!

Zárszó.

Záradékul még ajánlom, hogy lehetőleg minden hazafias iskolai ünnepélyen szavaltassuk el egész terjedelmében a *Szózatot*. Egyetlenegy költeményünk sincs, mely ennél hívebb tolmácsolója lenne annak az eszménynek, melyet a haza fogalmához szavakban fűzünk.

Itt még fölhívom kartársaim figyelmét a Magyar-Nemzeti-Szövetség* kiadásában megjelent ereklyemedálióra, melyről a művecském elején már említést tettem. Ez a médálió egy kis ezüst ékszer Magyarország térképének formájában, mely nagyon alkalmas arra, hogy a *Szózat* szaválásánál kézben tartva fölmutassuk és ha fel-tűzzük a zászló lándzsájára, a zászló eszményének oly érzékeltetését, szemléletét adtuk, mely alkalmas arra, hogy emlékét egész életünkön át vigyük a lelkünkben.

A zászló eszményének tudatosá tételének hatásos eszköze még Gergely András honvédszázados irredenta térképe. Hazánk ezeréves terület-változásának oly tiszta, világos, egyszerű és oly szemléletes képét nyújtja, hogy ennek egyetlenegy iskolánál sem szabadna hiányoznia. Néma

* Területvédő Liga.

szemléletében is a hazaszeretetnek oly érzetét váltja ki lelkünkől, melyet a zászló eszményének, mint a haza szimbólumának tudatos érzékeltesénél nem nélkülözhetünk.

*

Szeretném, ha az én lelkemnek érzését, melyet a magyar zászló szemléletében érzek, átvihetném tanítótársaim lelkébe. Ha e kis művemben a megértés szólamaait jól megpengettem, azt hiszem, a haza visszahódításának útjában egy jókora lépéssel előre haladtunk.

A haza visszahódításának útjában ne tartsunk pihenőállomásokat! A pihenőállomások mély szakadékok, melyekben ellenségeink toroka ásít felénk. Visszahódító vágyaink hegyfokára csak egy út vezet, a kultúra göröngyös, nehéz, sziklás útja, melyen visszaesünk, ha megállunk. Aki fél a fáradságtól, a hálátlanság, az éhség, a nélkülözés gáncsaitól, az ne legyen tanító, akinek a kultúra tarisznyája van a hátán, melyben csak vizescsutora és száraz kenyér van.

En kitartó, lankadatlan reménnyel és akarással haladok régi hazánk visszavágyott hegyfokára. Ha egy-egy kultúrsziklát meghódítottam magamnak, a kilátás örömeiben találok fáradságom jutalmát, amint ezt föntebb is elmondtam. És . . . ha . . . de . . . tán mégis fölérnénk még egyszer északon a Lomnici-csúcsra, délen a Tersattóra és a megnyíló kilátásra így kiáltnék föl: *Én édes hazám!*... ha utolsó sóhajom volna is, boldogan hálnék meg, mert ráléptem az *ígéretföldjére*.

TARTALOM.

	Oldal
Előszó	5
A személyesített haza.	7
A haza szimbóluma...	13
Az eszményítés útja	18
A zászló, mint eszmény	23
A hazaszeretet monumentje	25
Miből kerül elő a zászló	28
A zászló erkölcsse	33
Zászlóavatás	36
A zászló tisztelete	38
Búcsú a zászlótól	43
Zárszó	47